דער וועלטליכער יריד אין
סאן פראנציסקא.
(פאָרטזעצונג פון פיידזש 4.)

צו דער אויסשטעלונג, זאָלען האָבען וואו דעם קאָפּ אויעקצולעגען און חלילה ניט מוציא שם רע זיין אויף זייער סאן־פראנציסקא, ווארום מען דארף ניט־פערגעסען, אז אין קיין איין שטאָדט פון די שטאאטען זענען די איינגעבארענע ניט אזוי פערליעבט און פערקאָכט אין זייער געבורטס־שטאָדט ווי אין סאן־פראנציס־קא. ווען איהר וועט דארט פרוכירען אויס רוידען, חלילה א שלעכט ווארט אויף סאן־פראנציסקא, איז מען אייך גרייט דורס זיין, די אויגען אויסגראבלען, און רופט איהר עס — זאָל נאָר די שעה ניט זיין — „פרישקא" (פערקירצט), ווערט מען אויף אייך מלא רציחה און מען בעט אויך, איהר זאָלט זיך מטריח זיין אין עס רופען דוקא „סאן־פראנ־ציס־קא"...

אויסבויען נאנצע קווארטאלען איז נאָך געווען ניט גענוג אום דער גרויסער יום־טוב זאָל געהריינט ווערען מיט דעם געהערינען ערפאָלג. מען האָט געמיזט צוגעבען די דאָזיגע נייע בנינים קינסטלע־רישען גלאנץ, מען האָט געמיזט אנווענ־דען אלע מעגליכקייטען, אז די דאָזיגע הייזער, האָטעלען און קאָפעטעריעס זאָלען רייצען דאָס אויג.

און דיעזע אונטערנעהמונג איז דורך־געפיהרט געווארען ווי געהעריג איז. יעצט ווען דער יום־טוב איז שוין אין פולען גאנג, זעהט אויס די שטאָדט ווי איינ־געטונקען אין עלעקטרישע לאָמפּען, פאָה־נען און כל המיני בעפוצונגען.

אויב די אויסשטעלונג וועט ניט טראגען זיין אינטערנאציאנאלען כאראק־טער אין ברייססטען זינן פון ווארט, איז דערין קיינער ניט שולדיג. שולדיג אין דעם איז דער קריעגערישער מלאך־המות, וועלכער האָט זיך אריינגעמישט און פער־שטערט די גרויסע שמחה.

עס איז געשטאנען א שווערע און הארבע פראגע פאר די דירעקטאָרען פון דער אויסשטעלונג: ווי אזוי האָנדעלט מען? זאָל מען אפשר אָפּלייגען די ער־עפענונג פון דער אויסשטעלונג ביז דער קריעג וועט זיך ענדיגען?

און מען איז געקומען צו דער איבער־צייגונג, אז עס איז אונמעגליך צו אָפּ־לייגען. עס וואָלטען דערפון געליטען פיע־לע אונטערנעהמער, עס וואָלט דערביי געליטען דער כבוד פון אמעריקאנישען כאָלל.

וואָס, איינענטליך, וועט דער עולם זעהן אויפ'ן אויסשטעלונגס־פעלד אין סאן־פראנציסקא?

מען וועט דאָרטען קענען זעהען אלעס וואָס איז געשאפען געווארען אין משך פון דורות. פון דער גרעסטער ערפינ־דונג, ביז דער קלענסטער קליינינקייט, וועט דארט רעמאנסטרירט ווערען. דארט וועט מען קענען וועגען די פעהנקייטען און דעם קולטורעלען צושטאנד פון דעם, אדער יענעם פאָלק. דארט וועט מען האָ־בען בעכולת צו זעהן ווי אזוי די מענשהייט איז געמאנגען טריט ביי טריט, ביז זי איז ארויסגעשטיגען אויף דער הויכער מדרגה אויף וועלכער זי שטעהט איצט. אין די פיעלפארבינע געבייודען, וועלכע זענען אויפגעשטעלט אויפ'ן פאסיפישען בראנ־דענמאנסטרירען די פעלקער פון דער וועלט זייערע נייסטיגע גיטער. זייערע נאציאָ־נאלע רייכטהימער. עס קען זיין, — און אין דעם איז קיין ספק — אז גראדע די קונסט־בילדער, די סקולפטור־פיגו־רען, פיר וועלכע מען וועט „בעצאָהלען" מיט מעדאלען און צלמים, זיינען גראדע געמאכט געווארען פון אידישע קינסטלער און אידישע הענד, נור דעם כבוד דערפאר וועלען גאָר בעקומען די קריסטליכע לענ־דער, וואו די אידישע קינסטלער האָבען שאפנדיג זייער ארבייט געוואהנט.

ווען דער געוועזענער אידישער מע־יאר פון רוים אויטאָליען, ערגעסטא נאָט־האן, איז בעשטימט געווארען אלס דער איטאליענישער פארשטעהער צו דער סאן פראנציסקער וועלט־אויסשטעלונג. איז צווישען די פאָטוליקען פון גאנץ אמעריקא געווארען א מהומה: סטייטש! אזא חרפה: א איד זאָל פערט־טעטן א קריסטליכע נאציאן אויף א וועלטליכער אויסשטעלונג? ! די זעלבע קריסטען וועל־לען זיך אבער זיכער ניט אבזאָגען פון א מעראל אדער א צלם אלס אנערקענונג פאר די נייסטיגע שאפונגען פון אידישען קינסטלער.

אויפ'ן אויסשטעלונגס־פעלד אין סאן־פראנציסקא וועהען איצט פאָהנען פון פערשיעדענע פעלקער, עס רענענט דארט מיט פעלקער־גלאנץ; עס שע־מערירען דארט פארבען און קאָלירען; מען וואַרפט זיך דארט מיט קאָמפּליטענ־טען; מען בעראצט דארט איינע די אנ־דערע מיט לויב־געזאנגען און קאָמפּלי־מענטען פאר פערדיענטע און איבערהויפט פאר ניט פערדיענטע לייסטונגען אויף אלערליי געביטען.

בלויז אונזער ווינקעל, אונזער פאָהן פעהלט דארט, דער אידישער כבוד ווערט דארט פערשלונגען אין דעם ים פון פרעמ־דע פעלקער.

איז געווען א מעגליכקייט, אז אידען זאָלען זיין פערטראטען אויף דער אויסשטעלונג אלס נאציאן — איבער דעם אנ'אנדערע מאָל.

די „גבירה" און די „שפחה"

העברעאיש און זשארגאן — וועמען קו מט דער אויבען־אן?

דער מזל, אדער — ריכטיגער געזאגט — דעם שלים־מזל פון אונזער נאציאן פערפאלגט אויך אונזער נאציאנאל־שפראך העברעאיש: אינזער אומע אומה ווערט זועהר, אפט געאורטהיילט און פעראור־טהיילט פון מענשען, ביי וועמען עס איז פאראן יושר ווי פיעל ביים רוסישען צאר, און וועלכע האָבען פערשטאנד און לאָ־גיק וויפיעל א אונטהיילבארער פאציענט פון א משוגעים הויז... און דעם זעלבען שיקזאל האָט אויך אונזער נביאים שפראך, אונזערע איר־אור עלטערן. ניט בערופענע מענשען, בעל־הבתי'שע שרייבער, וועל־וועלכע מיינען, אז מען דארף שרייבען, ווייל עס זיינען פאראן א פעדער, טינט און א שרייב־טיש; מענשען, פאר וועמען עס פאסט זיך בעסער צו שרייבען "שלום לאהובי ברעפלאך" אדער רשימות פון וואארע, — פאסען מיטח, אדער בעסער געזאנט — חוצפה און קוראזש, און גע־הען אורטהיילען וועגען העברעאיש מיט אזעלכע אבסורד'שע און סאפיסטיש־פלפול'שע "שרייבאכצען", אז עס כאפּט אן איין עקעל דעם פערניפּסיגען לעזער צו לעזען און צו הערען אזעלכע דומהייטען.

און דיעזע "אויף מור שרייבער" אור־טהיילען ניט בלויז וועגען העברעאיש, — ניין! זיי נעהמען זיך דאָס רעכט צו פער־אורטהיילען איהר לימתה....

צווישען די דזשורי ליידט, וועלכע טרא־גען ארויס דער העברעאישער ליטעראטור אזא ווערדיקס, אזא טויבטעס־אורטהייל, געפינען זיך פראפעסאָרען פון סעמיטישע שפראכען אין די אוניווערסיטעטען, "ראָ־ביים", "פערשימעלטע", משכילים, חס־דים פון זשארגאן און סתם פלאפּלער. די מייסטע פראפעסאָרען, וועלכע פערשטע־הען העברעאיש כמעט אזוי פיעל, ווי־פיעל א מוזשיק פערשטעהט דעם "שלחן ערוך", ווילען איינשמעסען די וועלט אדער זייערע עפנטליכע קריטיסליכע תלמידים מיט וועלכע זיי קנעלען דרייי פיער יאהר בין עס געלינגט זיי איינלערנען זיי, די גוי'אישע קעפּ, די סעמיטישע אלף־בית'ן, — אז העברעאיש איז בלויז איין ארבע־וואס־שטעהט אויף דעם גרויסען קבר פון אונזער בערגאבענעם גליק, — איהף אלאנישער גענענשטאנד, א שעהנע מצבה, דעם קבר, וואס האָט פערשלונגען אונזער זעלבשטענדיגקייט, אונזער גלאנץ, אונ־זער "איך". פאר זיי, פאר די "געלעהר־טע", פראפעסאָרען, לוינט זיך זעהר צו נעבען אזא מינינג וועגען העברעאיש, ווייל פאר זיי איז זיי ווירקליך א טוידטע...

די "ראָביים", די אידישע גלהים, וועל־כע שעהטען זיך מיט אונזערע טראדיצי־אנען, מיט אונזערע אידעאלען און מיט אלעס, וואס עס טראגט אויף זיך א אי־דישען שטעמפּעל, — פערעדיגען צו זיי ערע "צאן קדשים", אז העברעאיש איז בלויז די שפראך פון די תפלות און פון די מינות, וואס די שיקסעס זינגען ביי זיי אין טעמפּעל — די שפראך, אויף וועלכער עס רעדט דער מענש בלויז מיט נאט, ווען ער וויל פאר איהם אויסגיעסען זיין האר....

פאר די "ראביים" לוינט זיך אזוי צו זאָגען, ווייל זיי זיינען אסימילאטארען, און זיי ווילען ניט, אז זייערע געביי־דען זאָלען אויפגעשטעלט ווערען אויפ'ן פאסיפישען בראנ־דענמאנסטרירען די פעלקער פון דער וועלט זייערע נייסטיגע גיטער. זייערע נאציאָ־נאלע רייכטהימער. עס קען זיין, — און אין דעם איז קיין ספק — אז גראדע די קונסט־בילדער, די סקולפטור־פיגו־רען, פיר וועלכע מען וועט „בעצאָהלען" מיט מעדאלען און צלמים, זיינען גראדע געמאכט געווארען פון אידישע קינסטלער און אידישע הענד, נור דעם כבוד דערפאר וועלען גאָר בעקומען די קריסטליכע לענ־דער, וואו די אידישע קינסטלער האָבען שאפנדיג זייער ארבייט געוואהנט.

ווען דער געוועזענער אידישער מע־יאר פון רוים אויטאָליען, ערגעסטא נאָט־האן, איז בעשטימט געווארען אלס דער איטאליענישער פארשטעהער צו דער סאן פראנציסקער וועלט־אויסשטעלונג, איז צווישען די פאָטוליקען פון גאנץ אמעריקא געווארען א מהומה: סטייטש! אזא חרפה: א איד זאָל פערט־טעטן א קריסטליכע נאציאן אויף א וועלטליכער אויסשטעלונג? ! די זעלבע קריסטען וועל־לען זיך אבער זיכער ניט אבזאָגען פון א מעראל אדער א צלם אלס אנערקענונג פאר די נייסטיגע שאפונגען פון אידישען קינסטלער.

אויפ'ן אויסשטעלונגס־פעלד אין סאן־פראנציסקא וועהען איצט פאָהנען פון פערשיעדענע פעלקער, עס רענענט דארט מיט פעלקער־גלאנץ; עס שע־מערירען דארט פארבען און קאָלירען; מען וואַרפט זיך דארט מיט קאָמפּליטענ־טען; מען בעראצט דארט איינע די אנ־דערע מיט לויב־געזאנגען און קאָמפּלי־מענטען פאר פערדיענטע און איבערהויפט פאר ניט פערדיענטע לייסטונגען אויף אלערליי געביטען.

בלויז אונזער ווינקעל, אונזער פאָהן פעהלט דארט, דער אידישער כבוד ווערט דארט פערשלונגען אין דעם ים פון פרעמ־דע פעלקער.

איז געווען א מעגליכקייט, אז אידען זאָלען זיין פערטראטען אויף דער אויסשטעלונג אלס נאציאן — איבער דעם אנ'אנדערע מאָל.

ארום פארלאמענט און די לעדזשיסלייטשור

רעדען" נאָך דערצו מיט אזא אויטארי־טעטנעם טאָן....

"ליטעראטור איז די פרוכט פון דענ־קענדע פערזאנען" זאגט קארליל. נו, זאל די "גבירה" און די "שפחה"

זיך מטריח זיין דער יענינער וועלכער וואגט צו זאגען, אז העבראעיש איז ניט קיין ליטעראטור, און צייגען אונז די בעסערע פרוכט פון גרעסערע דענקענדע מענשען, וואס מען געפינט אין אנדערע לי־טעראטורען, און ניט אין דער העברעאי־שער. איך בין זיכער, אז ער וועט עס ניט קענען טהאָן, אזוי ווי עס האָט ניט גע־קענט פערברענגען דעם יום א בעוואוסטער בעריהמער, אבוואהל ער האָט עס פער־שפראכען צו טהאָן און פיעלע האָבען איהם שוין זאגאר געגלויבט...

יעצט, התכבדי מכובדים! — קומען די חסידים פון זשארגאן און די סתם פלאפּ־לער

דיעזע חברה ליידט האָבען פון דעם ווארט "משכיל" געמאכט א שימפּ־ווארט און ווי לאן ניט רענקען, אז דיעזער ווארט דארף עסיג בייי יעדען איינעם, וועלכער האָט גע־לערענט די טרויעריגע געשיכטע פון אונ־זערע אידעאלען און מיט אזעלכע אבסורד'שע און סאפיסטיש־פלפּל'שע "שרייבאכצען", אז עס כאפּט אן איין עקעל דעם פערניפּסיגען לעזער צו לעזען און צו הערען אזעלכע דומהייטען.

און דיעזע "אויף מור שרייבער" אור־טהיילען ניט בלויז וועגען העברעאיש, — ניין! זיי נעהמען זיך דאָס רעכט צו פער־אורטהיילען איהר לימתה....

צווישען די דזשורי ליידט, וועלכע טרא־גען ארויס דער העברעאישער ליטעראטור אזא ווערדיקס, אזא טויבטעס־אורטהייל, געפינען זיך פראפעסאָרען פון סעמיטישע שפראכען אין די אוניווערסיטעטען, "ראָ־ביים", "פערשימעלטע", משכילים, חס־דים פון זשארגאן און סתם פלאפּלער. די מייסטע פראפעסאָרען, וועלכע פערשטע־הען העברעאיש כמעט אזוי פיעל, ווי־פיעל א מוזשיק פערשטעהט דעם "שלחן ערוך", ווילען איינשמעסען די וועלט אדער זייערע עפנטליכע קריטיסליכע תלמידים מיט וועלכע זיי קנעלען דריי פיער יאהר בין עס געלינגט זיי איינלערנען זיי, די גוי'אישע קעפּ, די סעמיטישע אלף־בית'ן, — אז העברעאיש איז בלויז איין ארבע־וואס־שטעהט אויף דעם גרויסען קבר פון אונזער בערגאבענעם גליק, — איהף אלאנישער גענענשטאנד, א שעהנע מצבה, דעם קבר, וואס האָט פערשלונגען אונזער זעלבשטענדיגקייט, אונזער גלאנץ, אונ־זער "איך". פאר זיי, פאר די "געלעהר־טע", פראפעסאָרען, לוינט זיך זעהר צו נעבען אזא מינינג וועגען העברעאיש, ווייל פאר זיי איז זיי ווירקליך א טוידטע...

די "ראָביים", די אידישע גלהים, וועל־כע שעהטען זיך מיט אונזערע טראדיצי־אנען, מיט אונזערע אידעאלען און מיט אלעס, וואס עס טראגט אויף זיך א אי־דישען שטעמפּעל, — פערעדיגען צו זיי ערע "צאן קדשים", אז העברעאיש איז בלויז די שפראך פון די תפלות און פון די מינות, וואס די שיקסעס זינגען ביי זיי אין טעמפּעל — די שפראך, אויף וועלכער עס רעדט דער מענש בלויז מיט נאט, ווען ער וויל פאר איהם אויסגיעסען זיין האר....

פאר די "ראביים" לוינט זיך אזוי צו זאָגען, ווייל זיי זיינען אסימילאטארען, און זיי ווילען ניט, אז זייערע געביי־דען זאָלען אויפגעשטעלט ווערען אויפ'ן פאסיפישען בראנ־דענמאנסטרירען די פעלקער פון דער וועלט זייערע נייסטיגע גיטער. זייערע נאציאָ־נאלע רייכטהימער. עס קען זיין, — און אין דעם איז קיין ספק — אז גראדע די קונסט־בילדער, די סקולפטור־פיגו־רען, פיר וועלכע מען וועט „בעצאָהלען" מיט מעדאלען און צלמים, זיינען גראדע געמאכט געווארען פון אידישע קינסטלער און אידישע הענד, נור דעם כבוד דערפאר וועלען גאָר בעקומען די קריסטליכע לענ־דער, וואו די אידישע קינסטלער האָבען שאפנדיג זייער ארבייט געוואהנט.

ווען דער געוועזענער אידישער מע־יאר פון רוים אויטאָליען, ערגעסטא נאָט־האן, איז בעשטימט געווארען אלס דער איטאליענישער פארשטעהער צו דער סאן פראנציסקער וועלט־אויסשטעלונג. איז צווישען די פאָטוליקען פון גאנץ אמעריקא געווארען א מהומה: סטייטש! אזא חרפה: א איד זאָל פערט־טעטן א קריסטליכע נאציאן אויף א וועלטליכער אויסשטעלונג? ! די זעלבע קריסטען וועל־לען זיך אבער זיכער ניט אבזאָגען פון א מעראל אדער א צלם אלס אנערקענונג פאר די נייסטיגע שאפונגען פון אידישען קינסטלער.

אויפ'ן אויסשטעלונגס־פעלד אין סאן־פראנציסקא וועהען איצט פאָהנען פון פערשיעדענע פעלקער, עס רענענט דארט מיט פעלקער־גלאנץ; עס שע־מערירען דארט פארבען און קאָלירען; מען וואַרפט זיך דארט מיט קאָמפּליטענ־טען; מען בעראצט דארט איינע די אנ־דערע מיט לויב־געזאנגען און קאָמפּלי־מענטען פאר פערדיענטע און איבערהויפט פאר ניט פערדיענטע לייסטונגען אויף אלערליי געביטען.

בלויז אונזער ווינקעל, אונזער פאָהן פעהלט דארט, דער אידישער כבוד ווערט דארט פערשלונגען אין דעם ים פון פרעמ־דע פעלקער.

איז געווען א מעגליכקייט, אז אידען זאָלען זיין פערטראטען אויף דער אויסשטעלונג אלס נאציאן — איבער דעם אנ'אנדערע מאָל.

"טהייערען" זשארגאן. מיר אבער, די גא־ציאנאליסטען און די בויער פון אונזער צו־קונפט, וועלען ניט פערבייטען העברעאיש אויף זשארגאן, און קיין "שפחה", ווי חן־עוודיג זיי זאָל זיך צו אונז ניט ווייזען, וועט ביי אונז ניט פערנעהמען דעם פלאץ פון דער אלטער "גבירה", וועלכע האָט אזא גרויסע פערדיענסטען, און וועלכע איז געווען געשעצט און געאכטעט ביי די גרעסטע פראפעסטען און דיכטער פון אונ־זער פאָלק; ביי אונזערע מלכים ושרים, ביי אונזערע גרעסטע דענקער און ביי דעם נאנצען כלל ישראל.

יחזקאל לעווים

דעד איינפלוס פון מלחמה אויף די ערפינדונגען

איין ארטיקעל איבער דיזער פראגע, געשריבען פון דעם בעריהמטען אמע־ריקאנער ערפינדער און עלעקט ריקער טשארלס פ. שטיינמעטץ

0

דער בעריהמטער אמעריקאנער ערפינ־דער און עלעקטראָ־טעכניקער טשארלס פ. שטיינמעטץ האָט אנגעשריבען פון אר־טיקעל וועגען דעם איינפלוס פון דער מלחמה אויף דיא ערפינדונגען און אויף דער אינדוסטריע.

ער רעדט הויפּטזעכליך וועגען דעם שאדען, וואס די איירפאפּאישע מיישענינג האָט שוין געבראכט און וועט נאָך ברייט־נען דער אינדוסטריע בכלל. אבער ער ווייזט אויף אן אויף א געוויסען פרט, וואו זי וועט האָבען א גינסטיגע ווירקונג אויף דיא ערפינדונג און אויף דער אינדוסט־ריעלער ענטוויקלונג, בעזונדערס דא אין אמעריקא.

פאר איין זאָך וועלען דיא אמעריקאנער לויט דיא מיינונג פון שטיינמעטץ, האָבען צו פערדאנקען דער אייראפּעאישער מלחמה. "זעהר וועניג פון אונז", שרייבט ער "האָבען געגלויבט אין דער מעגליכ־קייט פון אזא קריעג, ביז דאס איז געוואר־דען א ווירקליכקייט, און מיט דעם גע־וועהנליכען אמעריקאנער קוטרוי אין אונ־זער פעהיגקייט זיך ארויסצורדרעהען פון טראבעלס, האָבען מיר פערפעהלט צו פער־זאָרגען אונזערע הילפסמיטלען און מיר האָבען געקויפט מאטעריאלען פאר אונ־זערע מאנופעקטשורערס וואו נור עס איז געווען אם בעקוועמליכסטען; דא אדער אין אויסלאנד."

נו, זיינען מיר ניט נור געשטעבט גע־וואָרען אריבערצופיהרען אונזערע פראָ־דוקטען פון דער וועלט מארקעטס, נאָר מיר האָבען מיט אמאָל אויפגעהערט צו קריגען פעלע נויטיגע מאטעריאלען פאר אונזער אינדוסטריעלער פראדוקציאָן. "אויף אזא'ן אויפ'ן", זאגט שטיינמעטץ, זיינען אנגעקומען שווערע, זאָרגפאלע טעג פאר אונזער אינדוסטריע. ליסטען זיינען אויפגעשטעלט געווארען פון אלע וויכטי־גע מאטעריאלען. מען האָט געמוזט אויס־זוכען אלע מעגליכע היימישע פראדוקטען, וואס זאָלען זיי עס איז קענען פערזעהמען דעם פלאץ פון די פעהלענדע מאטעריאלען און וואו מען האָט ניט געקענט געפינען קיין היימישען "שטעל־פערטרעטער", איז דער ערפינדונגס־גייסט געווארען טהעטיג צו פראדוציירען דעם פעהלענדען מאטע־ריאל, ענטוויקלען א שטעל־פערטרעטער אדער ענדערן דעם פראצעסס פון דער פאב־ריקאציאָן. אויף אזא'ן אופן איבט דיא קלחמה אויס א מעכטיגע אנטרייבענדע וויר־קונג אויף דעם גייסט פון ערפינדונג, געלעגענהייטען. מיר רעכענען אנ־ווייטען געווארען. "די געפאר איז ביז א געוויסען גראד בעזייטיגט געווארען, און מען האָט געפר־נען מיטלען ווי אזוי צו קריגען מאנכ מאטעריאלען פון די בלאקירטע נאציאנען פון אייראפּע; אבער אין דער צייט וואס דיא מאטעריאלען האָבען געעפעהלט, איז דער איינדרוק אויף דיא אינדוסטריען פון אמעריקא געווען אזוי שטארק, אז עס איז אונז אהרשיינליך, אז דער צושטאנד זאָל צוריק ווערען אזוי לייכט ווי ער איז געווען, און אזאנר ווען די אנדערלס וועגען געלעגען זיך צוריק עפענען, וועלען מיר שוין מעהר קיתמאָל ניט דערלאזען, אז מיר זאָלען זיין אזוי אבהענגיג פון איירפּאפּאישע פראדוק־טען.

"פון דער אנדער זייט האָבען די גרויסע עקספּארטען פון אמעריקא צו דיי בלאקיר־טע נאציאנען פון אייראפּא איצט כמעט געסטאפּט, און אויב אונז וועט־ניט אויף א שנעלען אופן געלונגען זיי צוריקצו־ברענגען צו זייער פריהערדיגען צושטאנד, קענען מיר נאָך ביים סוף פון דער מלחמה אויסגעפינען אז דיעזע מאטעריאלען זיי־נען ניט מעהר נייטיג פאר אייראפּא, אז דיעזער עקספּארט־האנדעל וועט זיין פער־לארען אויף שטענדיג. אזוי איבט דער קריעג אויס, צייטענווייז צו אונזער טובה, צייטענווייז צו אונזער רעה, א מעכטיגע אנטרייבענדע ווירקונג אויף דעם ערפינ־דונגס־גייסט און אויף דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע."

דאס איז אזוי צו זאָגען, דער ניצליכער איינפלוס פון דער מלחמה. אבער אין אנ־דער ריכטונגען איז דער ענטשיידען שעד־ליך. "ווען דער ניט־פאסמאן, דער פראס־טער בשר ודם", שרייבט שטיינמעטץ ווייט־טער זעהט אזא פארטשרינס, למשל, ווי דעם דאמפּף־קריין־דאד, וואס טרייבט איצט אן דאס ריעזיגע פאסאזשיר־שיף אדער דעם סופּער־דרעדנאט, בעלייכט אונ־זערע שטעדט און טרייבט אן זייערע קארס און עלעווייטארס דורך עלעקטרישע קראפט, אדער אזא פארטשריט ווי דער "מאזדא־לאמפּ", וואס גיט פון דריי בין

די „גבירה" און די „שפחה"

העברעאיש און זשארגאן — וועמען קו מט דער אויבען־אן?

דער מזל, אדער — ריכטיגער געזאגט — דעם שלים־מזל פון אונזער נאציאן פערפאלגט אויך אונזער נאציאנאל־שפראך העברעאיש: אינזער אומע אומה ווערט זועהר, אפט געאורטהיילט און פעראור־טהיילט פון מענשען, ביי וועמען עס איז פאראן יושר ווי פיעל ביים רוסישען צאר, און וועלכע האָבען פערשטאנד און לאָ־גיק וויפיעל א אונטהיילבארער פאציענט פון א משוגעים הויז... און דעם זעלבען שיקזאל האָט אויך אונזער נביאים שפראך, אונזערע איר־אור עלטערן. ניט בערופענע מענשען, בעל־הבתי'שע שרייבער, וועל־וועלכע מיינען, אז מען דארף שרייבען, ווייל עס זיינען פאראן א פעדער, טינט און א שרייב־טיש; מענשען, פאר וועמען עס פאסט זיך בעסער צו שרייבען "שלום לאהובי ברעפלאך" אדער רשימות פון וואארע, — פאסען מיטח, אדער בעסער געזאנט — חוצפה און קוראזש, און גע־הען אורטהיילען וועגען העברעאיש מיט אזעלכע אבסורד'שע און סאפיסטיש־פלפּל'שע "שרייבאכצען", אז עס כאפּט אן איין עקעל דעם פערניפּסיגען לעזער צו לעזען און צו הערען אזעלכע דומהייטען.

און דיעזע "אויף מור שרייבער" אור־טהיילען ניט בלויז וועגען העברעאיש, — ניין! זיי נעהמען זיך דאָס רעכט צו פער־אורטהיילען איהר לימתה....

צווישען די דזשורי ליידט, וועלכע טרא־גען ארויס דער העברעאישער ליטעראטור אזא ווערדיקס, אזא טויבטעס־אורטהייל, געפינען זיך פראפעסאָרען פון סעמיטישע שפראכען אין די אוניווערסיטעטען, "ראָ־ביים", "פערשימעלטע", משכילים, חס־דים פון זשארגאן און סתם פלאפּלער. די מייסטע פראפעסאָרען, וועלכע פערשטע־הען העברעאיש כמעט אזוי פיעל, ווי־פיעל א מוזשיק פערשטעהט דעם "שלחן ערוך", ווילען איינשמעסען די וועלט אדער זייערע עפנטליכע קריטיסליכע תלמידים מיט וועלכע זיי קנעלען דריי פיער יאהר בין עס געלינגט זיי איינלערנען זיי, די גוי'אישע קעפּ, די סעמיטישע אלף־בית'ן, — אז העברעאיש איז בלויז איין ארבע־וואס־שטעהט אויף דעם גרויסען קבר פון אונזער בערגאבענעם גליק, — איהף אלאנישער גענענשטאנד, א שעהנע מצבה, דעם קבר, וואס האָט פערשלונגען אונזער זעלבשטענדיגקייט, אונזער גלאנץ, אונ־זער "איך". פאר זיי, פאר די "געלעהר־טע", פראפעסאָרען, לוינט זיך זעהר צו נעבען אזא מינינג וועגען העברעאיש, ווייל פאר זיי איז זיי ווירקליך א טוידטע...

די "ראָביים", די אידישע גלהים, וועל־כע שעהטען זיך מיט אונזערע טראדיצי־אנען, מיט אונזערע אידעאלען און מיט אלעס, וואס עס טראגט אויף זיך א אי־דישען שטעמפּעל, — פערעדיגען צו זיי ערע "צאן קדשים", אז העברעאיש איז בלויז די שפראך פון די תפלות און פון די מינות, וואס די שיקסעס זינגען ביי זיי אין טעמפּעל — די שפראך, אויף וועלכער עס רעדט דער מענש בלויז מיט נאט, ווען ער וויל פאר איהם אויסגיעסען זיין האר....

פאר די "ראביים" לוינט זיך אזוי צו זאָגען, ווייל זיי זיינען אסימילאטארען, און זיי ווילען ניט, אז זייערע געביי־דען זאָלען אויפגעשטעלט ווערען אויפ'ן פאסיפישען בראנ־דענמאנסטרירען די פעלקער פון דער וועלט זייערע נייסטיגע גיטער. זייערע נאציאָ־נאלע רייכטהימער. עס קען זיין, — און אין דעם איז קיין ספק — אז גראדע די קונסט־בילדער, די סקולפטור־פיגו־רען, פיר וועלכע מען וועט „בעצאָהלען" מיט מעדאלען און צלמים, זיינען גראדע געמאכט געווארען פון אידישע קינסטלער און אידישע הענד, נור דעם כבוד דערפאר וועלען גאָר בעקומען די קריסטליכע לענ־דער, וואו די אידישע קינסטלער האָבען שאפנדיג זייער ארבייט געוואהנט.

ווען דער געוועזענער אידישער מע־יאר פון רוים אויטאָליען, ערגעסטא נאָט־האן, איז בעשטימט געווארען אלס דער איטאליענישער פארשטעהער צו דער סאן פראנציסקער וועלט־אויסשטעלונג. איז צווישען די פאָטוליקען פון גאנץ אמעריקא געווארען א מהומה: סטייטש! אזא חרפה: א איד זאָל פערט־טעטן א קריסטליכע נאציאן אויף א וועלטליכער אויסשטעלונג? ! די זעלבע קריסטען וועל־לען זיך אבער זיכער ניט אבזאָגען פון א מעראל אדער א צלם אלס אנערקענונג פאר די נייסטיגע שאפונגען פון אידישען קינסטלער.

אויפ'ן אויסשטעלונגס־פעלד אין סאן־פראנציסקא וועהען איצט פאָהנען פון פערשיעדענע פעלקער, עס רענענט דארט מיט פעלקער־גלאנץ; עס שע־מערירען דארט פארבען און קאָלירען; מען וואַרפט זיך דארט מיט קאָמפּליטענ־טען; מען בעראצט דארט איינע די אנ־דערע מיט לויב־געזאנגען און קאָמפּלי־מענטען פאר פערדיענטע און איבערהויפט פאר ניט פערדיענטע לייסטונגען אויף אלערליי געביטען.

בלויז אונזער ווינקעל, אונזער פאָהן פעהלט דארט, דער אידישער כבוד ווערט דארט פערשלונגען אין דעם ים פון פרעמ־דע פעלקער.

איז געווען א מעגליכקייט, אז אידען זאָלען זיין פערטראטען אויף דער אויסשטעלונג אלס נאציאן — איבער דעם אנ'אנדערע מאָל.

ריינבאו מעהל אין
טילסאָנס אאסס
(פאָרידזש)
זיינען די געווינער
פרענט אייער גראָסער
קויפט א סאמפּעל און איהר בלייבט
א שטענדיגער קאָסטומער
The Canadian Cereal & Flour Mills Ltd.
Toronto
רעפּרעזענטיוו: זש. סנטמאן 125
ליפּינקאט. סטריט. טעל. מיין 5069

מ. וואָהל
און קאמפּאניע
251 קווין סט. וועסט
טעלעפאָן אדרייס 239

האָבען דאס פערגעגינען אנגעוואָנען די פרעהליכע נאכריכט צו די גאליציאנער אידען דאס מיר קענען שוין יעצט שיקען געלד נאָך די שטעדט לעמבערג און מאָרגאָנ אין גאליציין, גראָדע אזוי טוט ווי נאָך רוסלאנד. דאס געלד וועט שנעל און פינקטליך אנקומען דורך דער רוסישער פאסט און א רעסיט־ווערט צוריק געשיקט מיט דער אונטערשריפט פון דעם אבענד־מער. מיר שיקען געלד יעדען טאָג און מיר האלטען עס ניט פון איין טאָג אויף'ן צווייטען.

מיר קענען אויך יעצט ברענגען פאר־סאזשירען פון רוסלאנד מיט דעם בעס־טען און זיכערסטען וועג, פאמיליען אחרי־איינצעלנע פערזאָנען, אויב נור די פאר־סאזשירען זיינען פרייי פון מיליטער־דיענסט און האָבען די נויטיגע גובערנא־טר־פעסער.

די יענינע וועלכע האָבען פאמיליען אין רוסלאנד און ווילען זיי אריבער ברענ־גען זאָלען קומען צו אונז אין אפּס און מיר וועלען זיי געבען די נויטיגע אויס־קינפּטע. יעדער קען קומען און זיך בע־ראטהען מיט אונז אין אימיגראציאָנס אנ־געלעגענהייטען. מיר רעכענען אנ־ווירקונג אויף דעם גייסט פון ערפינדונג.

"די געפאר איז ביז א געוויסען גראד בעזייטיגט געווארען, און מען האָט געפר־נען מיטלען ווי אזוי צו קריגען מאנכ מאטעריאלען פון די בלאקירטע נאציאנען פון אייראפּא; אבער אין דער צייט וואס דיא מאטעריאלען האָבען געפעהלט, איז דער אינדרוק אויף דיא אינדוסטריען פון אמעריקא געווען אזוי שטארק, אז עס איז אונז אהרשיינליך, אז דער צושטאנד זאָל צוריק ווערען אזוי לייכט ווי ער איז געווען, און אזאנר ווען די אנדערלס וועגען געלעגען זיך צוריק עפענען, וועלען מיר שוין מעהר קיתמאָל ניט דערלאזען, אז מיר זאָלען זיין אזוי אבהענגיג פון אייראפּעאישע פראדוק־טען.

"פון דער אנדער זייט האָבען די גרויסע עקספּארטען פון אמעריקא צו די בלאקירי־טע נאציאנען פון אייראפּא איצט כמעט געסטאפּט, און אויב אונז וועט־ניט אויף א שנעלען אופן געלונגען זיי צוריקצו־ברענגען צו זייער פריהערדיגען צושטאנד, קענען מיר נאָך ביים סוף פון דער מלחמה אויסגעפינען אז דיעזע מאטעריאלען זיי־נען ניט מעהר נייטיג פאר אייראפּא, אז דיעזער עקספּארט־האנדעל וועט זיין פער־לארען אויף שטענדיג. אזוי איבט דער קריעג אויס, צייטענווייז צו אונזער טובה, צייטענווייז צו אונזער רעה, א מעכטיגע אנטרייבענדע ווירקונג אויף דעם ערפינ־דונגס־גייסט און אויף דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע."

דאס איז אזוי צו זאָגען, דער ניצליכער איינפלוס פון דער מלחמה. אבער אין אנ־דער ריכטונגען איז דער ענטשיידען שעד־ליך. "ווען דער ניט־פאסמאן, דער פראס־טער בשר ודם", שרייבט שטיינמעטץ ווייט־טער זעהט אזא פארטשרינס, למשל, ווי דעם דאמפּף־קריין־דאד, וואס טרייבט איצט אן דאס ריעזיגע פאסאזשיר־שיף אדער דעם סופּער־דרעדנאט, בעלייכט אונ־זערע שטעדט און טרייבט אן זייערע קארס און עלעווייטארס דורך עלעקטרישע קראפט, אדער אזא פארטשריט ווי דער "מאזדא־לאמפּ", וואס גיט פון דריי בין

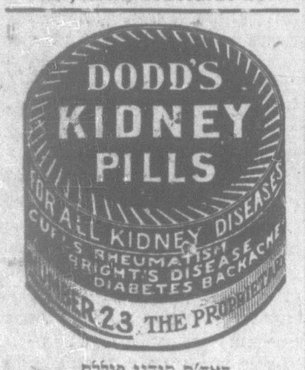

דאד'ס קידני פילס
פאר אלע נירען קראנקהייטען פאר רהו־מאטיזם, בריידס דזיזי און שטעכעניש אין רוקען.
צו באקומען אין אלע דראג סטארס